

De klas als democratisch laboratorium

Van schurende gesprekken naar dialoog in de klas

School is de plek bij uitstek waar leerlingen, studenten en docenten zich veilig moeten kunnen voelen en waar jongeren zichzelf kunnen ontdekken. In die veilige omgeving kunnen ze met respect en begrip voor elkaar van mening verschillen. Maar hoe snijd je als docent controversiële onderwerpen als discriminatie, radicalisering, oorlog, gender- en seksuele diversiteit aan? En hoe ga je als klas om met maatschappelijke spanningen en heftige gebeurtenissen. Het is belangrijk voor docenten om vaardigheden te beheersen zodat ze op professionele wijze schurende gesprekken met leerlingen kunnen voeren.

Tekst
Brigitte Bloem

Bjorn Wansink is universitair hoofddocent aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. In zijn werk kijkt hij onder meer naar multiperspectiviteit en hoe jongeren omgaan met controversiële kwesties. “Jongeren leven steeds meer in hun eigen bubbel. Daardoor begrijpen ze elkaar vaak niet meer. Dat kan leiden tot wrijving, conflicten en een groeiende sociale en culturele kloof”, legt Wansink uit. “Het perspectief van waaruit je de wereld en de samenleving beziet, bepaalt je referentiekader. Dat referentiekader wordt vooral beïnvloed door opvoeding, vrienden en (sociale) media. Hoe meer iemand zich aangevallen voelt in de eigen identiteit, hoe sterker de emoties worden en hoe minder die persoon open staat voor de perspectieven van anderen. Door met elkaar in een veilige omgeving en op een vreedzame manier in dialoog te gaan, kan er meer respect en begrip komen voor andere visies en perspectieven dan die van jezelf. Docenten vinden het soms moeilijk om deze schurende gesprekken te beginnen en te voeren. Niet alleen vanwege de heftige reacties die controversiële onderwerpen oproepen, maar ook vanwege hun eigen rol en de benodigde vaardigheden.”

*Jongeren leven
steeds meer in hun
eigen bubbel*

Verruwing

Controversiële onderwerpen zijn er volgens Wansink altijd geweest en het is niet nieuw hoe groepen mensen daarover van mening kunnen verschillen. Wel zijn in de hedendaagse samenleving de controverses extremer geworden,

 Iedereen op school heeft ermee te maken

die in de maak zijn in de praktijk gaan werken. Samen met TerInfo, een onderzoeksprogramma van de Universiteit Utrecht, werkt hij aan

duiding en pedagogische aanbevelingen. Hij is voorstander van een historiserende benadering: "Probeer bij geschillen tussen landen of bevolkingsgroepen historische context te geven en laat zien hoe wij ons als Nederland positioneren en waarom", adviseert hij. "Wat is het kader van de VN? Wat zijn eigenlijk de 'spelregels' tijdens een oorlog? Op sociale media wordt er gestrooid met woorden als genocide en oorlogsmisdaden, maar wat verstaan we daar precies onder?"

Trainingsprogramma

Leon Meijs wordt als consultant regelmatig door scholen ingeschakeld bij een calamiteit of ernstig incident. Mede op basis van zijn ervaringen als crisismanager heeft Meijs, in samenwerking met Stichting School & Veiligheid, een nieuwe methode voor gespreksvoering in het onderwijs ontwikkeld. Resultaat is het trainingsprogramma *Dialogo onder Druk*. "Het is een van de manieren om docenten in het vo de handvatten te geven hoe je schurende gesprekken voert met leerlingen", aldus Meijs. Aan bod komen vragen als 'Wat is als docent je rol in een dergelijk gesprek?', 'Welke perspectieven wil je daarin aanspreken?', 'Hoe doe je dat op een democratische manier?' en 'Hoe zet je kritische denkvaardigheden aan bij jongeren?'. "Het maakt niet uit welk vak je geeft, iedereen op school heeft ermee te maken. En waar kunnen dit soort gesprekken nou beter plaatsvinden dan in de klas? Mits die klas een veilige omgeving waarborgt."

Gereedschap en vertrouwen

"De vaardigheden die nodig zijn om schurende gesprekken in goede banen te leiden, willen we inbedden in de lerarenopleidingen. Binnenkort beginnen we met *train-de-trainer*", vertelt Sjoukje Mos. Ze is adviseur inclusief schoolklimaat bij Stichting School & Veiligheid en rolt *Dialogo onder Druk* verder uit. "Met de trainingen van *Dialogo onder Druk* willen we docenten het gereedschap en vertrouwen geven waarmee ze op een professionele manier spanningen in de klas kunnen hanteren, zodat een dialoog op gang komt. Juist in deze spanningen liggen namelijk de lessen verborgen voor jongeren als het gaat om werken aan kritisch denkvermogen, respect hebben voor diversiteit, het ontwikkelen van rechtvaardigheidsbegrip en het werken aan sociale veiligheid. Bovendien wordt in 2024 gestart met een e-learningmodule over de technieken om schurende gesprekken in de klas te voeren."

>>

constateert hij. "Als je kijkt naar de affectieve polarisatie, hoe we over elkaar denken en wat we daarbij voelen, dan zie je dat er meer afstand tussen bevolkingsgroepen is gekomen", verduidelijkt Wansink. "Onze omgangsnormen hebben een flinke verruwing ondergaan. Als we verklaringen daarvoor zoeken, dan wordt natuurlijk allereerst gewezen naar de sociale media. Daar wordt de polarisatie extra sterk aangezet. Maar ook politici geven niet altijd het goede voorbeeld. Die beide trends helpen niet mee om de dialoog te stimuleren. Ze geven het gevoel dat de samenleving enorm gepolariseerd is." In de wetenschap wordt dat een polarisatie-dynamiek genoemd. Bjorn geeft een actueel voorbeeld. "Als mensen zich sterk identificeren met één van beide kampen in een oorlog, en dat doen velen in het Israëlisch-Palestijns conflict, zie je dat ze minder goed naar elkaar luisteren. Mensen worden extremer in hun uitspraken en gebruiken over en weer harde taal. De hakken gaan bij beide groepen in het zand en de polarisatie wordt alleen maar sterker. Ben je niet voor ons, dan ben je tegen ons! Terwijl het vaak om heel complexe vraagstukken gaat, waar je eigenlijk helemaal geen uitgesproken zwart-wit mening over kunt hebben. Als we in Nederland al niet de spreekwoordelijke vrede weten te bewaren, hoe moeten de mensen die werkelijk in oorlog zijn dan in vredesnaam in dialoog met elkaar komen?"

Burgerschap

Dat geeft volgens Wansink het belang van burgerschap in het onderwijs aan. De veilige omgeving van de klas kan bij uitstek functioneren als lab voor democratische vorming. Hij is benieuwd hoe wettelijke verankering en kerndoelen

Adviezen

Vanuit wetenschappelijke studies heeft Wansink verschillende adviezen voor docenten. "Reflecteer hoe jij zelf aankijkt tegen het controversiële thema dat belangrijk is om in je klas aan de orde te stellen. Wat weet je over de verschillende perspectieven? Wat weet je van de achtergronden van je leerlingen? Is er ruimte om alle perspectieven voor het voetlicht te brengen? In hoeverre kun of wil je je eigen mening delen in de klas? Moet je je emoties daarbij reguleren? Niemand is helemaal neutraal. Ik denk dat je daar ruimte aan moet geven. Gewoon eerlijk en op een transparante manier vertellen hoe jij tot jouw oordeel komt. Zo kun jij leerlingen meenemen in jouw oordeelsvorming en tegelijkertijd de jongere die misschien helemaal aan de andere kant van het spectrum staat zich veilig laten voelen in de groep en ook een luisterend oor bieden. Met elkaar in dialoog blijven maakt jongeren ook veerkrachtig. Bij heftige gebeurtenissen helpt het om vooral in te zetten op de relatie met je leerlingen. De pedagogische uitdaging is om ook leerlingen met extreme meningen te blijven vasthouden. Ook dat is je pedagogische taak. Wees echter wel zo verstandig om een collega te vragen als een thema je te erg raakt."

De vaardigheden willen we inbedden in de lerarenopleidingen

Sjoukje Mos

Subsidieregeling

Het ministerie van OCW heeft een subsidie beschikbaar gesteld om docenten te scholen in het voeren van moeilijke klassengesprekken. In opdracht van OCW voert het Expertisepunt Burgerschap de subsidie-regeling uit. De regeling loopt tot en met 31 december 2025. Het scholingsaanbod is bedoeld voor aankomende en zittende docenten in het primair (speciaal) onderwijs, voortgezet (speciaal) onderwijs, nieuwkomersonderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Dialoog onder Druk is één van de trainingen waarvoor subsidie kan worden aangevraagd.

Scan de QR-code voor meer informatie over de subsidieregeling en het scholingsaanbod of ga naar de website: <https://schurendegesprekken.expertisepuntburgerschap.nl/>

TerInfo

TerInfo is een project van de Universiteit Utrecht, opgericht door hoogleraar geschiedenis Beatrice de Graaf, om scholen te helpen bij het bespreken van terrorisme, politiek geweld en heftige gebeurtenissen in de samenleving:

Scan de QR-code voor meer informatie over TerInfo of ga naar de website: <https://ter-info.nl/>

Stichting School & Veiligheid

Bjorn Wansink en Leon Meijs gingen met elkaar in gesprek tijdens het webinar 'Spanningen hanteren in de klas' van Stichting School & Veiligheid. In het gesprek schuift ook Yasin Yayali aan, docent geschiedenis aan het Mediacollege te Amsterdam. Onder leiding van Saber Benjah wisselen ze hun inzichten uit en delen ze tips hoe docenten kunnen omgaan met het bespreken van gevoelige onderwerpen in de klas.

Bekijk het webinar terug via de website van Stichting School & Veiligheid:

